

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ЕЛІПТИЧНИХ РЕЧЕНЬ ТВОРІВ БЕРНГАРДА КЕЛЛЕРМАНА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Александрук І. В.

*кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри іноземних мов
хіміко-фізичних факультетів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
бульвар Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна
orcid.org/0000-0001-6306-4624
ira9aleksanruk@gmail.com*

Бабелюк О. А.

*докториня філологічних наук,
професорка кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-4837-1225
babelyuko@gmail.com*

Барнич І. І.

*старша викладачка кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
вул. Клепарівська, 35, Львів, 79000
orcid.org/0000-0002-0747-720
bariwa@i.ua*

Ключові слова: авторський стиль, стилістичний засіб, еліпс, перекладацька трансформація, штучний інтелект.

Впровадження штучного інтелекту (ШІ) є однією з ключових проблем у сфері перекладознавства. Мета дослідження полягає у встановленні та порівнянні способів і прийомів відтворення еліптичних речень у перекладах творів Бернгарда Келлермана *Der Tunnel* (Тунель) та *Totentanz* (Танець смерті), здійснених Олексом Лонгвінком та Катериною Головацькою, та ШІ. Основними методами дослідження є: метод суцільної вибірки; метод контекстуального аналізу; метод опису; метод зіставного перекладацького та елементи кількісного аналізу. Характерною ознакою індивідуального стилю Келлермана є використання такого засобу синтаксичної стилістичної виразності як еліптичні речення. Еліптичні конструкції виконують функцію надання експресивності висловлюванню, логічну функцію у реченнях-відповідях та задля уникнення тавтології. Було виявлено, що більшість досліджуваних одиниць зберігають неповноту конструкції в українському перекладі. Серед 100% (144 речень) еліптичних речень мови оригіналу 66% (95 речень) були перекладені за допомогою еліптичних речень в українському перекладі. При відтворенні еліптичних речень українською мовою перекладачі також вдавались до перекладацьких трансформацій (заміни, додавання, випущення та конкретизації). Найбільш частотнішою виявилась перекладацька трансформація заміни 47% (23). На відміну від перекладачів, ШІ-перекладач повністю відтворив німецькі еліптичні речення в українському перекладі. У деяких випадках ШІ-перекладачеві не вдалося відтворити емоційність мови оригіналу, яку зберегли перекладачі у своїх перекладах.

TRANSLATION PECULIARITIES OF GERMAN ELLIPTICAL SENTENCES IN BERNHARD KELLERMANN'S NOVELS INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE

Aleksandruk I. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
for Chemistry and Physics-Related Faculties
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Taras Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6306-4624
ira9aleksanruk@gmail.com*

Babelyuk O. A.

*Doctor of Science in Philology, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages and Translation Studies
Lviv State University of Life Safety
Kleparivska str., 35, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4837-1225
babelyuko@gmail.com*

Barnych I. I.

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
and Translation Studies
Lviv State University of Life Safety
Kleparivska str., 35, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0747-720
bariwa@i.ua*

Key words: *author's style,
stylistic means, ellipsis,
translation transformation,
artificial intelligence.*

Artificial Intelligence (AI) implementation is one of the key problems in the field of Translation Studies. The research aim is to determine and compare means and techniques of elliptical sentences rendering in the translations of Bernhard Kellermann's works *Der Tunnel* (The Tunnel) and *Totentanz* (Dance of Death), conducted by Oleksiy Longvynenko and Kateryna Holovatska, and AI. The main research methods were the total sampling method used for creating a research corpus; the method of contextual analysis applied for studying the functioning of elliptical sentences in German and Ukrainian; the method of description utilized for classifying and systematizing the units under study and the methods and techniques used to render them into Ukrainian; the method of comparative translation – for determining the criteria for optimal translation solutions applied when rendering elliptical sentences into Ukrainian; and elements of quantitative analysis – for performing calculations. The unique feature of Kellermann's individual style is the use of a syntactic stylistic tool such as elliptical sentences. Elliptical constructions give expressiveness to the statement, logical function in question-answer sentences, and allow avoiding tautology. The majority of the units under study retain the incompleteness of the construction in the Ukrainian translation. Among 100% (144 sentences) of the elliptical sentences in the original language, 66% (95 sentences) were translated using elliptical sentences in the Ukrainian translation. In rendering elliptical sentences in Ukrainian, the translators utilized translation transformations, including replacement, addition, omission, and specification. Replacement occurring in 47% (23 cases) was the most frequent translation transformation applied by translators. Unlike the translators, the AI-translator completely rendered the German elliptical sentences in the Ukrainian translation. In some cases, the AI-translator failed to convey the emotional coloring of the original language, which the translators preserved in their translations.

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю ґрунтовного порівняльного аналізу українських перекладів творів Бернгарда Келлермана *Der Tunnel* (Тунель) та *Totentanz* (Танець смерті), здійснених Олексом Лонгвиненком та Катериною Головацькою, та штучним інтелектом (ШІ). Авторський стиль відомого німецького письменника Бернгарда Келлермана визначається значним використанням синтаксичних стилістичних засобів, зокрема еліптичних речень. Використання цього синтаксичного засобу дозволяє письменникові передати живе розмовне мовлення, а також різноманітні стилістико-сміслові та емоційні відтінки. Саме на прикладах романів *Тунель* та *Танець смерті* якнайкраще відстежується роль та особливості еліптичних речень у німецькій мові не лише літературній, але й розмовній. Актуальність нашого дослідження визначається також необхідністю встановлення функцій синтаксичних стилістичних засобів у художньому тексті, визначення способів та прийомів їх передачі українською мовою, застосування певних перекладацьких трансформацій, адже лише завдяки комплексному підходу можна визначити і проаналізувати значення та використання цих засобів у німецькій та українській мовах.

Багато дослідників займалися питанням стилістичного синтаксису [Кияк та ін., 2006; Пономарів, 2000; Тимченко, 2006; Helbig, 1991; Sowinski, 1991], проблемами перекладу [Глушаниця, Білоус та Войтович, 2023; Задорожна, 2020; Кияк та ін., 2006; Коптілов, 2002; Корунець, 2008; Корунець, 2008; Ставчук, 2021; Mishenko, 2003; Švejcser, 1987] та використанням інноваційних технологій (ШІ) при перекладі [Білецький, 2024; Єфімова та ін., 2024; Карабан, 2004; Маковійчук, 2022; Олексина та Вірстюк, 2020; Черноватий, 2022].

Мета дослідження полягає у встановленні та порівнянні способів і прийомів відтворення еліптичних речень у перекладах творів Б. Келлермана *Тунель* і *Танець смерті* українською мовою, здійснених Олексом Лонгвиненком та Катериною Головацькою, та ШІ. Поставлена мета визначила необхідність вирішення наступних **завдань**: виявити еліптичні речення, що становлять проблеми перекладу творів Б. Келлермана *Тунель* і *Танець смерті* українською мовою; порівняти синтаксичні особливості німецької та української мов; проаналізувати основні типи еліптичних речень в німецькій та українській мовах; здійснити комплексний перекладознавчий аналіз використання еліптичних речень в українському перекладі; зіставити кількісні та якісні характеристики застосування прийомів та способів відтворення еліптичних речень в українському перекладі творів Б. Келлермана *Тунель* і *Танець смерті*.

Предмет дослідження – особливості відтворення еліптичних речень романів Б. Келлермана

Тунель і *Танець смерті* українською мовою, здійснених перекладачами Олексом Лонгвиненком та Катериною Головацькою, та ШІ.

Об’єктом даного дослідження обрано україномовний переклад синтаксичних стилістичних засобів (еліптичні речення) творів Б. Келлермана *Тунель* і *Танець смерті* та їх переклад, здійснений українськими перекладачами Олексом Лонгвиненком та Катериною Головацькою, та ШІ (зокрема DeepL).

Матеріалом дослідження є 144 речення, дібраних методом суцільної вибірки з оригінальних романів Б. Келлермана *Der Tunnel* (Тунель) і *Totentanz* (Танець смерті) та їх українських перекладів, здійснених Олексом Лонгвиненком та Катериною Головацькою, та ШІ.

Методологія та методи дослідження.

Основними методами дослідження є:

- метод суцільної вибірки – для створення корпусу досліджуваного матеріалу;
- метод контекстуального аналізу – для дослідження функціонування еліптичних речень у німецькій та українській мовах;
- метод опису – для класифікації та систематизації досліджуваних одиниць та способів і прийомів їх відтворення;
- метод зіставного перекладацького аналізу – для визначення критеріїв оптимальних перекладацьких рішень, застосованих при відтворенні еліптичних речень в українському перекладі;
- елементи кількісного аналізу – для здійснення підрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для розуміння особливостей перекладу слід звернути увагу на класифікацію речень. За своєю структурою речення традиційно поділяються на прості, ускладнені та складні (складносурядні, складнопідрядні). Просте речення містить підмет та присудок, а також може містити другорядні члени речення, частина яких може бути відсутня в односкладному реченні. Ускладнені речення мають більше синтаксичних позицій за рахунок однорідних членів речення, відокремлених обставин, звертань, вставних та вставлених конструкцій [Кияк, Огуй, Науменко, 2006, с. 321]. Складне речення є цілісним об’єднанням двох чи більше простих. Вступаючи за своїми предикативними центрами в певні синтаксичні відносини, одна з частин такого речення може зазнати деяких авторських змін та отримати нову організацію, відмінну від похідних простих речень [Кияк, та ін., 2006, с. 327].

Виникнення синтаксичної виразності у німецькій мові безпосередньо пов’язане із структурними моделями речення [Sowinski, 1991, с. 156]. У стилістичному відношенні такі моделі вважаються нейтральними. Стилiстичний синтаксис розгля-

дає способи зміни будови речень не лише з метою розширення виразних можливостей граматичних структур, але передусім із метою їх перетворення, тобто на відміну від модельних граматичних структур будови, що отримують додатковий потенціал виразності. До таких методів у стилістиці відносять: 1) редукцію синтаксичної структури; 2) експансію синтаксичної структури; 3) трансформацію структури речення; 4) спеціальну зміну порядку слів та речень. Перебудова вихідних граматичних моделей призводить до створення структурно-синтаксичних та стилістичних варіантів вказаних моделей, іншими словами, до утворення стилістичних засобів [Sowinski, 1991, с. 145].

Еліптичні речення є структурно неповними, але водночас є семантично повними. У цих реченнях випущений присудок встановлюється не з контексту чи ситуації, а зі змісту й будови цих речень, тобто з семантики і форми залежних другорядних членів – додатка чи обставини [Карабан, 2004, с.150-154]. Редукція (усічення) синтаксичної структури пов'язана із випускненням одного або декількох необхідних членів речення. Усічені синтаксичні структури присутні в усному мовленні, оскільки їм притаманна природна виразність. У писемному мовленні такі усічення мають усталений характер та виступають як стилістичні засоби. У еліпсі випускаються найменш важливі, легко відтворювані у контексті, члени речення. У складі еліптичних речень відсутній один із важливих членів речення або будь-який елемент цих речень [Карабан, 2004, с.150-154]. Разом з тим, еліптичні речення можуть мати кілька другорядних членів речення, тобто бути поширеними. Їх особливість полягає у тому, що у них під впливом контексту не знаходить спеціального вираження один з тих елементів без яких речення, що відповідає логіко-граматичному типу, не отримує формального змістовного завершення. В залежності від конкретних умов контексту можливі дуже різноманітні форми еліптичних речень, які за своєю будовою відрізняються від звичайного простого речення не принципово, а лише тим, що їх головні члени (усі або частково) подані у певному конкретному контексті. Більшість еліптичних речень, так само як і повні речення, будуються за наступними моделями:

Модель 1 – складається з предикативного підмета. Обидва члени речення представлені іменниками. Ця модель часто використовується у прислів'ях: *Träume, Schäume; Ein Mann, ein Wort.*

Модель 2 – складається з предикативного підмета. Обидва члени речення представлені дієприкметниками: *Gesagt, getan.*

Модель 3 – складається з предикативного підмета. Перший член речення виражений іменни-

ком або займенником, а другий – прикметником, прислівником або дієприкметником: *Das graue Gebäude liegt tot; Verödet die Korridore, leer die Zimmer.*

Модель 4 – складається з підмета та будь-якого члена предикативної групи (частини дієслівного присудка, тобто опускаються допоміжні або модальні дієслова): *Goldener Ring verloren!*

Модель 5 – складається з підмета та заперечення як представника предикативної групи. Така модель зустрічається у діалогічному мовленні: *Aber ich bin sehr gern in der Schweiz. – So? Ich nicht!* Усі моделі такого типу мають абсолютне стилістичне значення. Їх використовують у розмовному мовленні, у художній літературі та у публіцистиці як засіб емоційного забарвлення способу висловлювання [Тимченко, 2006, с. 137].

Окрім вищевказаних моделей двочленних бездієслівних речень, виділяють ще деякі моделі еліптичних речень. Особливо часто еліптичні речення зустрічаються у єдності запитання – відповідь, у так званих діалогах, де запитання та відповідь безпосередньо замінюють одне одного, попереджаючи зайві повтори попереднього речення. Типовим для запитальних речень є повна відсутність інших членів речення, окрім питального слова: *Wo? Wohin? Woher? Wann?* Речення-відповіді будуються також за схемою еліптичного речення: *Warum hast du das gemacht? – Aus Unkenntnis.*

У художній літературі еліпс використовується як засіб реалістичного відтворювання природного мовлення персонажів у діалогах, а також як засіб вираження емоційного стану героїв (збудження, радості, потрясіння, здивування, суму і т. ін.). У невластивій мові еліпс слугує засобом імітації усного характеру висловлення. У еліптичних реченнях можуть бути випущені майже всі малоінформативні члени речення. В українській мові неповні або еліптичні речення широко представлені у розмовному мовленні та у діалогічних компонентах художніх творів [Пономарів, 2000, с. 168]. Серед еліптичних речень української мови розрізняють такі види речень: 1) з еліпсом присудка зі значенням дієслова руху, переміщення у просторі; 2) з еліпсом присудка, що виражає наказ, прохання, побажання, привітання, подяку, запитання тощо; 3) з еліпсом присудка зі значенням буттєвого дієслова; 4) з нульовою заперечною формою дієслова бути; 5) речення з еліпсом присудка, що має значення дієслова – мовлення; 6) конструкції питального характеру з еліпсом дієслова – присудка; 7) з еліпсом підмета; 8) односкладні речення з еліпсом предикативного слова, можна, треба, необхідно та інше, здебільшого при наявному інфінітиві; 9) односкладні речення з еліпсом інфінітива [Шульжук, 2004, с. 136-137]. Отже, еліптичні

речення – це структурно неповні речення. Семантично ж вони повні, бо за відсутності лексичного вираження присудка семантичне навантаження припадає на семантично і структурно обов'язкові другорядні члени речення – обставини й додатки, які залежать від нульового присудка.

Оскільки стиль художньої літератури являє собою складний сплав, у якому можуть поєднуватися досить різнопланові мовленнєві засоби, художній переклад суттєво відрізняється від усіх інших функціонально-стильових перекладів [Mishenko, 2003, с. 9]. У процесі перекладу художній текст зазнає певних перекладацьких трансформацій. Існує багато досліджень, присвячених перекладацьким трансформаціям, однак слід зауважити, що фахівці у галузі теорії перекладу так і не дійшли одностайності щодо сутності терміну *трансформація*. Отже, перекладацька трансформація – це міжмовне перетворення, перебудова елементів вихідного тексту або перефразування, що застосовуються перекладачем з метою досягнути адекватності та еквівалентності тексту оригіналу та тексту перекладу [Кияк та ін., 2006].

Т. Р. Кияк розглядає наступні види перекладацьких трансформацій:

1) Міжмовно-еквівалентні, до яких відносяться способи:

– транскрипції та транслітерації – це способи перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою літер перекладної мови;

– калькування – це переклад лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин їх лексичними відповідниками у мові перекладу;

– закономірні відповідники – тобто добір еквівалентних одиниць мови оригіналу єдино можливих для мови перекладу одиниць (фонем, морфем, слів, словосполучень, речень);

2) спосіб антонімічного перекладу. Сутність цього способу полягає у заміні того чи іншого поняття на протилежне йому за принципом протиставлення;

3) спосіб генералізації – полягає у тому, що щось конкретне чи видове передається у перекладі узагальнено, за допомогою родових понять;

4) спосіб конкретизації зводиться до заміни лексичної одиниці із ширшим значенням у тексті оригіналу на вужче у тексті перекладу;

5) спосіб перечленування об'єднує різнотипні феномени та характеризується спільними для них змінами в лінійній площині тексту – розширенням чи зменшенням його обсягу, та переділом його змісту. Лексично-синтаксичне розгортання ґрунтується на використанні замість слова цілого словосполучення з цим значенням;

6) синтагматичний спосіб компенсації полягає у заміні стилістичних засобів оригіналу іншими

рівноцінними стилістичними засобами у перекладному тексті чи у компенсуванні стилістичних засобів, вилючених у одному місці, рівноцінними стилістичними засобами в іншому;

7) прийом смислового розвитку поняття – тобто частина одного поняття переходить до обсягу іншого та навпаки. Завдяки цьому зміст лексичної одиниці розкривається, даючи конкретнішу інформацію, ніж в оригіналі;

8) парафрастичний переклад – спосіб перекладу, при якому лексична одиниця оригінального тексту змінюється словосполученням, яке дає відносно повне визначення його значення засобами мови перекладу;

9) епідигматичне цілісно-ситуативне перетворення – заміна образу [Кияк та ін., 2006, с. 539-549].

Згідно визначення еліптичного речення як структурно неповної одиниці, було дібрано 144 еліптичних речення. Аналізуючи їх переклад, було помічено, що у більшості випадків німецьке еліптичне речення відтворюється українською мовою за схемою **еліптичне речення** → **еліптичне речення**. Тобто, за цією схемою структура еліптичного речення німецької мови відтворюється українською мовою без жодних змін.

Розповідні німецькі еліптичні речення відтворено розповідними українськими еліптичними реченнями, наприклад:

1. *Immer größere Trupps stellen sich zur Menge. Kinder, halbwüchsige Burschen, Arbeiter, Neugierige* [Kellermann, 1913, с.196];

До натовпу вливалися все нові й чимдалі більші гурти. Діти, підлітки, робітники, просто цікаві [Келлерман, 1986, с.140];

DeerL: Все більші групи людей приєднуються до натовпу. Діти, підлітки, робітники, цікаві

2. *Kein Gruß von Christa, kein Wort von Christa* [Kellermann, 1975, с.295];

Ані вітання, ані жодного слова від Крісти [Келлерман, 1990, с.286];

DeerL: Ніяких вітань від Крісти, ні слова від Крісти.

3. *“Drei solchen Riesenhallen wollen sie bauen.” “Drei?” “Ja, drei. Nichts als Eisen und Glas.”* [Kellermann, 1975, с.65];

– Здається, вони мають намір збудувати три таких цехи.

– Аж три?

– Еге, три. Із самого заліза й скла [Келлерман, 1990, с.75].

DeerL: Вони хочуть побудувати три таких гігантських зали.

– Три?

– Так, три. Тільки залізо і скло.

Питальні німецькі еліптичні речення відтворено питальними українськими еліптичними реченнями, наприклад :

1. *Vielleicht gingst du besser einige Wochen aufs Land? Nach Berkschiere?*” [Kellermann, 1913, с. 127];

Може поїдеш на кілька тижнів у село? До Беркширу? [Келлерман, 1986, с.87];

DeerL: Може, тобі краще поїхати на кілька тижнів у сільську місцевість? У Беркшир?

2. *“Was lächelt eigentlich an ihr? Die Lippen, die Grübchen und Wangen, die Stirn, die Augen, was noch?”* [Kellermann, 1975, с. 56];

– Що, власне, всміхається в Крісті? Губи, ямочки на щоках, чоло, очі, що іще? [Келлерман, 1990, с.68];

DeerL: – Що, власне, всміхається в Крісті? Губи, ямочки на щоках, чоло, очі, що іще?

3. *“Die beiden Kerle überbrachten mir eine Vorladung.”*

“Eine Vorladung? In die Heiligengeistgasse?” [Kellermann, 1975, с. 41];

– Вони принесли мені повістку.

– Повістку? На Гайлігенгайтгасе? [Келлерман, 1990, с. 53].

DeerL: – Двоє чоловіків принесли мені повістку.

– Повістку? У Heiligengeistgasse?

Окличні німецькі еліптичні речення відтворено окличними українськими еліптичними реченнями, наприклад :

1. *“Geht es hier durch?” “Rechts an den Waggon!”* [Kellermann, 1975, с.188];

– Там можна пройти? – Праворуч, уздовж вагонів! [Келлерман, 1990, с.134];

DeerL: Тут можна пройти? «Праворуч від вагонів!»

2. *Wer ist tot? Namen!* [Kellermann, 1913, с. 194];

– Хто загинув? Імена! [22, с. 139];

DeerL: Хто помер? Імена!

3. *Und wissen Sie, wohin ich gehen werde? Nach Türkei!* [Kellermann, 1975, с. 465];

– І знаєте, куди я поїду? До Туреччини! [Келлерман, 1990, с. 438].

DeerL: А знаєте, куди я поїду? До Туреччини!

Зауважимо, що завдяки використанню цієї схеми перекладу зберігається еліптичність речень, тобто передається і стилістична забарвленість та експресивність німецьких речень у мові перекладу, здійснених, як професійними перекладачами, так і III-перекладачем, DeerL.

Решта еліптичних конструкцій роману, дібраних для нашого дослідження, в українському тексті відтворена за допомогою перекладацьких трансформацій заміни, генералізації, додавання, конкретизації, та випущення.

При перекладі еліптичних речень німецькомовного роману українською мовою найчастіше застосовується перекладацька трансформація **заміни**. Ця трансформація передбачає заміну

частин мови, форм слова, членів речення, типів синтаксичного зв'язку, об'єднання речень слів та словосполучень.

Перекладацька трансформація **морфологічної заміни частин** мови зустрічається в перекладі німецьких еліптичних речень українською мовою:

1. *“Du erschräkst mich.”; “Keine Angst, Maud”* [Kellermann, 1913, с. 26];

– Не лякай мене! – Не бійся, Мод! [Келлерман, 1986, с.11].

DeerL: – Ти мене лякаси.; – Не бійся, Мод!

У цьому реченні перекладач та III-перекладач замінили тип речення за метою висловлення, яка відбулась у наслідок заміни частин мови. Німецьке еліптичне речення за метою висловлення є стверджувальним (розповідне), а його перекладений відповідник є реченням наказовим. Тобто, німецький іменник з негативним значенням *die Angst* (страх) у результаті заміни перетворився у тексті перекладу на наказовий спосіб дієслова *боятися* – нім.: *Angst haben* (дослівно мати страх). Очевидно, що і III-перекладач застосував туж саму трансформацію для перекладу німецького еліптичного речення українською мовою.

2. *“Sie kommen hierher. Herr Professor”, wiederholte die Bäuerin in heller Angst.*

“Nun schön, Retta, weshalb die Angst?” [Kellermann, 1975, с. 39];

– Вони їдуть сюди, пане професоре! – вигукнула настрахана жінка.

– Та гаразд, Ретта, чого лякатися? [Келлерман, 1990, с.51].

DeerL: Вони приїжджають сюди. Пане професоре, – повторила селянка в сильному страху.

– Ну добре, Ретта, чого ж боятися?

Це еліптичне речення демонструє застосування перекладацької трансформації **заміни частин мови**. У еліптичному реченні німецької мови присутній іменник *die Angst* (страх), а перекладач та III при відтворенні українською замінили його дієсловом *лякатися*.

3. *“Um Gottes willen, nichts vom Krieg!”* [Kellermann, 1975, с. 283];

– Ради Бога, не говоріть про війну! [Келлерман, 1990, с. 274].

DeerL: – Заради Бога, тільки не про війну!

У цьому прикладі перекладач при відтворенні еліптичного речення дієсловом *говорити* у наказовому способі замінює заперечну частку *nichts*. Зауважимо, що III-перекладач повністю відтворив німецьке еліптичне речення українською мовою.

4. *Es war auch ein Glück, dass in diesem Augenblick der Kellner eintrat und den Mokka servierte.*

“Keine Sahne, bitte”, sagte Fabian zu dem Kellner... [Kellermann, 1975, с. 286];

До того ж у цю мить увійшов кельнер із кавою.

– *Прошу без вершків, – звернувся Фабіан до кельнера...* [Келлерман, 1990, с. 278].

DeerL: На щастя, в цей момент увійшов офіціант і приніс мокку.

– *Без вершків, будь ласка, – сказав Фабіан офіціантові.*

Як видно з цього прикладу, перекладач замінив формулу ввічливості *bitte* (*будь ласка*) дієсловом *prossiti*. Перекладач використав трансформацію заміни частин мови. III-перекладач повністю відтворив німецьке еліптичне речення українською мовою.

5. “*Hast du dich in sie verliebt, Mac? Wie alle anderen?*” [Kellermann, 1913, с. 44];

– *Ти закохався в неї, Маку? Як і решта чоловіків?* [Келлерман, 1986, с. 25].

DeerL: – *Ти закохався в неї, Мак? Як і всі інші?*

У цьому реченні перекладач замінює займенники німецької мови *alle anderen* – *всі інші* (тобто не вказано, хто саме: жінки чи чоловіки) іменником *чоловіки*. У цьому прикладі перекладач уточнює виконавців певної дії. III-перекладач повністю відтворив німецьке еліптичне речення українською мовою, не вказавши, кого автор має на увазі.

6. “*Kein Zug mehr?*” [Kellermann, 1913, с. 201];

– *Більше не буде поїздів?!* [Келлерман, 1986, с. 144].

DeerL: – *Більше немає поїздів?*

Це німецьке еліптичне речення в наслідок заміни частин мови з структурно неповного перетворилось на повне речення, тобто переклад відтворено за схемою: **еліптичне речення** → **повне речення**. Цей приклад характеризується двома перекладацькими трансформаціями: додавання та заміни. Вважаємо, що доцільніше проаналізувати це речення з огляду на трансформацію заміни. Заперечений займенник *kein* та іменник *Zug* (*поїзд*) у результаті заміни частин мови перетворився у тексті перекладу на заперечене дієслово *бути* у формі майбутнього часу (*нім. kein Zug wird sein*). Поряд із заміною частин мови в даному реченні простежується ще й заміна форм слова. У німецькому еліптичному реченні заперечений іменник *kein Zug* стоїть у формі однини, а перекладач відтворив це речення, змінивши однину множиною – *поїздів*. III-перекладач відтворив німецьке еліптичне речення за схемою: **еліптичне речення** → **повне речення**. На відміну від майбутнього часу, використаного перекладом, III використав теперішній час *немає* та множину іменника *поїздів* в україномовному перекладі.

7. *In der neunzehnten Station (370. Kilometer) befinden sich noch sieben Menschen am Leben. Immer noch Lebende?* [Kellermann, 1913, с. 226];

На дев'ятнадцятій станції (триста сімдесятий кілометр) залишилися живі ще сім чоловік.

– *Сім чоловік?!* [Келлерман, 1986, с.163].

DeerL: *На дев'ятнадцятій станції (370 кілометр) ще залишається сім живих людей. Ще живі?!*

При перекладі німецького еліптичного речення *Immer noch Lebende* (*Все ще живі*) перекладач застосував трансформацію заміни. Дієприкметник теперішнього часу *Lebende* перекладено за допомогою числівника *сім* та іменника *чоловік*. При перекладі перекладач вказав кількість людей, які дійсно вижили. Зауважимо, що III-перекладач повністю відтворив німецьке еліптичне речення українською мовою, не зазначивши точну кількість людей та їхню стать, які вижили.

8. “*Ihn möchte ich sehen! Diesen Herrn Allan!*”; “*Du wirst.*” [Kellermann, 1913, с. 161];

– *Я хочу побачити його самого, отого пана Аллана!*

– *Побачиш!* [Келлерман, 1986, с. 113].

DeerL: – *Я хочу його побачити! Цього пана Аллана*

– *Побачиш!*

У тексті оригіналу відповідь має еліптичну структуру. Тобто, у цьому реченні наявне лише допоміжне дієслово *wirst*, але випущена частина простого присудка – смислове дієслово *sehen*. Невідповідність структур пояснюється відмінністю граматичної будови німецької та української мов. Перекладач не може відтворити цю відсутність елемента тому, що в українській мові допоміжні дієслова не використовуються. У тексті перекладу перекладач та III відтворюють німецьке еліптичне речення, але конкретизують саму дію – *побачиш*.

При перекладі еліптичних речень застосовано також перекладацьку трансформацію **лексичної заміни** (заміна одного слова іншим, заміна словосполучення словом).

1. “*Ich gebe Ihnen mein Wort, Professor, man wird sie nach der Teufelinsel verschicken, wo sie sich gegenseitig totschiagen können!*”

“*Ihr Wort in Gottes Ohr, Gleichen!*” [Kellermann, 1975, с. 257];

– Даю вам слово, професоре, колись їх усіх повіганяють до бісового батька, і вони самі перегризуть один одного.

– *Якби ж то, Гляхене!* [Келлерман, 1990, с.250].

DeerL: – *Я даю вам своє слово, професоре, їх відправлять на Острів Диявола, де вони зможуть вбивати один одного!*

– *Нехай Бог вислухає ваші слова, Гіхен!*

У цьому прикладі перекладач застосував перекладацьку трансформацію лексичної заміни. Сталий вираз німецької мови *Ihr Wort in Gottes Ohr*, який водночас є еліптичним реченням, дослівно перекладається: *Ваші слова тай Богові у вуха*, але перекладач завдяки трансформації заміни

перекладає його більш загальним виразом, який не передає експресивності мови оригіналу: *Якби ж то*. У своєму перекладі ШІ дослівно переклав сталий вираз німецької мови, додавши дієслово *вслухати*, замість *почути*. Також, було додано частку *нехай*, яка виражає припущення в українській мові.

Застосування трансформації лексичної заміни також представлено у наступному прикладі.

2. *“Hast du wirklich schon angefangen damit, Maud?”*;

“Ja, Mac, vor vier Wochen.” [Kellermann, 1913, с. 131];

– *Ти справді вже ходиш на лекції, Мод?*

– *Ходжу, Маку. Уже цілий місяць.* [Келлерман 1986, с. 90].

DeerL: – Ти справді вже почала, Мод?

– *Так, Мак, чотири тижні тому.*

У німецькому еліптичному реченні вжито словосполучення *vor vier Wochen* (чотири тижні тому), але перекладач замінює часовий проміжок чотири тижні еквівалентним виразом – *цілий місяць*. У свою чергу ШІ-перекладач повністю відтворює структуру та лексеми німецького еліптичного речення в українському перекладі.

У наступному прикладі також застосовано перекладацьку трансформацію лексичної заміни:

3. *“Sie sprechen auch italienisch?”*

“Ja, auch italienisch.” [Kellermann, 1975, с. 254];

– *Ви знаєте й італійську?*

– *Знаю.* [Келлерман, 1990, с. 247].

DeerL: – Ви також розмовляєте італійською?

– *Так, італійською також.*

Німецьке слово *sprechen* (розмовляти) замінено на *знати* в українському перекладі. ШІ-перекладач змінив порядок слів в українському еліптичному реченні – *італійською також*, поставивши на перше місце мову, якою володіє герой роману.

Поряд із заміною частин мови та лексичних заміни, при відтворенні українською мовою німецьких еліптичних речень використовувалась і **заміна синтаксичної будови речень**. Зокрема, було виокремлено такі випадки використання синтаксичної заміни: розділення одного еліптичного речення на два еліптичних речення у мові перекладу:

1. *“Ach, der Herr Frank, und dazu in Uniform!”* [Kellermann, 1975, с. 521];

– *О, пане Франку! Та ще у військовій формі!* [Келлерман, 1990, с. 499];

DeerL: О, пан Франк, і до того ж у формі!

2. *Das größte und völlig unvergessliche Erlebnis war ihre Audienz beim Gauleiter... Und dann dieser prächtige Gauleiter selbst, so menschlich und schlicht! Sie war nahe daran gewesen, sich in ihn zu verlieben.* [Kellermann, 1975, с. 332];

Найбільшою і найнезабутнішою подією була аудієнція у Гауляйтера, що тривала понад годину. А сам Гауляйтер! Такий людяний і такий простий! Вона мало не закохалася в нього [Келлерман, 1990, с. 318].

DeerL: Найбільшим і абсолютно незабутнім враженням була її аудієнція у гауляйтера... А потім цей чудовий гауляйтер, такий людяний і простий! Вона була близька до того, щоб закохатися в нього.

У цих прикладах перекладач відтворив німецькі еліптичні речення за допомогою двох еліптичних речень в українському перекладі. Зауважимо, що ШІ-перекладач повністю відтворив німецькі еліптичні речення і не змінив синтаксичну будову речення в українському перекладі.

Також, у матеріалі дослідження зустрічається й **синтаксична заміна речення за метою висловлення**:

1. *“Nach dem Osten! Wir kommen alle ins Getto.”* [Kellermann, 1975, с. 473];

– *На схід. Всі нас везуть у гетто* [Келлерман, 1990, с. 446].

DeerL: – На схід! Ми всі потратимо в гетто.

Як видно з даного прикладу, німецьке еліптичне речення за метою висловлення є окличним, а його український відповідник є розповідне еліптичне речення. Така заміна дещо змінює емоційність висловлення в українському перекладі. На відміну від перекладача, ШІ зберіг окличне еліптичне речення в українському перекладі і передав емоційне забарвлення оригіналу.

При відтворенні українською мовою еліптичних речень німецької мови перекладацька трансформація **додавання**, тобто репрезентація нової одиниці чи інформації, які відсутні у тексті оригіналу, використовувалась досить часто порівняно з іншими видами перекладацьких трансформацій.

1. *“Wie langweilig doch ein Tag sein könne! Und wie langweilig ein Abend!”* [Kellermann, 1913, с. 29];

– *Як довго все ж таки іноді тягнеться день! А які нудні бувають вечори!* [Келлерман, 1986, с. 13].

DeerL: – Як же нудним може бути день! І як нудним може бути вечір!

Це німецьке еліптичне речення характеризується відсутністю складного дієслівного присудка *sein könne* (може бути), який представлений у попередньому реченні. В українському перекладі з'являється додане перекладачем дієслово *бувають*. Отже, це еліптичне речення відтворено за схемою: **еліптичне речення → повне речення у мові перекладу**.

2. *Mein Geld, Ihr Schwindler!* [Kellermann, 1913, с. 299];

– *Поверніть мої гроші, шахраї!* [Келлерман, 1986, с. 218];

DeerL: Мої гроші, ви шахрай!

У цьому випадку німецьке еліптичне речення характеризується експресивною вимогою повернення грошей, але саме дієслово *повертати* з'являється лише в українському перекладі. III зберіг окличне еліптичне речення і не додав жодного дієслова в українському перекладі.

3. "*Doch keine schlimmen Nachrichten?*" [Kellermann, 1975, с. 230];

– *Сподіваюсь, ви не одержали ніяких поганих звісток?* [Келлерман, 1990, с. 225].

DeerL: – Тож, не буде поганих новин?

Цей приклад якнайкраще ілюструє застосування перекладацької трансформації додавання, адже при відтворенні німецького еліптичного речення українською мовою було додано підмет і присудок (*ви не одержали*), які були відсутні у вихідному реченні. Отже, це речення відтворено за схемою: **еліптичне речення** → **повне речення у мові перекладу**. На відміну від перекладача, III повністю відтворив німецьке еліптичне речення українською мовою.

4. "*Willst du es mir jetzt nicht sagen?*" "*Doch, Maud.*" [Kellermann, 1913, с. 46];

– *Ти й тепер не хочеш нічого розказати?*

– *Чого ж, я розкажу.* *Мод* [Келлерман, 1986, с. 26].

DeerL: – Ти не хочеш мені зараз сказати? – Так, Мод

Структура цього еліптичного речення німецької мови подібна до попереднього й при відтворенні цього речення перекладач додав підмет та присудок (*я розкажу*). Отже, було втрачено еліптичність німецького речення. III-перекладач зберіг структуру німецького еліптичного речення, але емоційне забарвлення не було відтворено в українському перекладі.

5. "*Ich habe zuweilen Gelächter gehört.*" "*Gelächter?*" "*Ja, Gelächter. Ganz deutlich.*" [Kellermann, 1913, с. 224];

– *Так, сміх. Я добре чув.* [Келлерман, 1986, с. 161].

DeerL: – Я іноді чув сміх.; – Сміх? – Так, сміх. – Дуже чіткий.

За тією ж самою схемою перекладено і це німецьке еліптичне речення, яке при відтворенні одержало і підмет і присудок (*я чув*). На відміну від перекладача, III повністю відтворив структуру німецького еліптичного речення. У наведених прикладах чітко простежується зміна структури вихідного речення в українському перекладі, здійсненого перекладачами. Отже, завдяки застосуванню перекладацької трансформації додавання, еліптичні речення мови оригіналу у більшості випадків перетворюються у тексті перекладу на повні речення. Зауважимо, що III-перекладач зберіг структуру німецьких еліптичних речень

і не вдавався до застосування різних перекладацьких трансформацій при перекладі на українську мову.

Хоча серед досліджуваних еліптичних речень німецької мови зустрічаються речення при відтворенні яких було використано цю перекладацьку трансформацію, але збережено еліптичність цих речень, наприклад:

1. "*Das mag schon sein, Maud, aber ich hatte einmal genau den gleichen Schimmel.*" "*Wann?*" "*Das ist schon lange her, Maud. In Uncle Tom.*" [24, с. 93];

– *Може, й так, Мод, але колись я мав точнісінького такого самого сірого коня. – Коли? – Давно, Мод, дуже давно. На шахті "Дядько Том".* [Келлерман, 1986, с. 62];

DeerL: – Можливо, Мод, але колись у мене був точно такий самий кінь». – Коли? – Це було давно, Мод. У дядька Тома.

При відтворенні німецького еліптичного речення "*In Uncle Tom*" (досл. у "*Дядько Тома*") українською мовою, було додано іменник "*шахта*", який перекладач використовує для уточнення власної назви "*Uncle Tom*" (*Дядько Том*). III-перекладач зберіг структуру еліптичного речення і не використав перекладацької трансформації додавання в українському перекладі – *У дядька Тома*.

2. "*Am Bahnhof, auf dem Lagerplatz von Löb & Löb.*" [Kellermann, 1975, с. 235];

– *Біля вокзалу, на колишній території фірми "Леб і син"* [Келлерман, 1990, с. 230];

DeerL: – На станції, на складі Льоба й Льоба.

Таку саму характеристику має це еліптичне речення, при перекладі якого додано іменник *фірма*, який пояснює власну назву *Löb & Löb (Леб і син)*. III-перекладач додав іменник *склад* і переклав назву фірми як *Льоба й Льоба*. Так, в українському перекладі III повністю зберіг еліптичне речення оригіналу.

3. "*Und es gefällt Ihnen hier?*" "*Oh, sehr!*" [Kellermann, 1975, с. 327];

– *І вам тут подобається? – О, дуже подобається!* [Келлерман, 1990, с. 313];

DeerL: – І вам тут подобається?" "О, дуже!

Це німецьке еліптичне речення також було відтворено за схемою **еліптичне речення** → **еліптичне**, але при його відтворенні було додано дієслово *подобатися*. III-перекладач повністю відтворив німецьке еліптичне речення і не додав жодного слова в українському перекладі.

За допомогою перекладацької трансформації **вилучення**, українською мовою було відтворено такі еліптичні речення:

1. "*Nur zwei Kinder! Eine frische blühende, rassige Frau wie Sie und nur zwei Jungen?*" [Kellermann, 1975, с. 330];

1. – Тільки двоє дітей? Молода квітуча жінка, чистої раси – і тільки двоє хлопців. [Келлерман, 1990, с. 315].

DeerL: – Лише двоє дітей! Свіжа, квітуча, яскрава жінка, як ви, і лише двоє хлопчиків?

У цьому еліптичному реченні мови оригіналу ми бачимо порівняння *wie Sie*, тобто речення у дослівному перекладі звучало би так: *Молода квітуча жінка, чистої раси як Ви і тільки двоє хлопців*, але перекладач випускає це порівняння і на його місці з'являється тире: *Молода квітуча жінка, чистої раси Ø і тільки двоє хлопців*. Значок Ø вказує на місце випущеної частини німецького еліптичного речення в українському перекладі. Слід зауважити, що III-перекладач повністю відтворив німецьке еліптичне речення і зберіг порівняння – як *Vi* – в українському перекладі.

2. “*Wer liegt da drüben?*”; “*Mac’s wife and his little girl!* (*Mac’s Frau und sein kleines Mädchen*)” [Kellermann, 1913, с. 211];

2. – Хто лежить там?

– Дружина Мака і його дівчинка! [Келлерман, 1990, с. 152].

DeerL: – Хто там лежить?; Жінка Мака і його маленька дівчинка!

Це німецьке еліптичне речення *Mac’s Frau und sein kleines Mädchen* відтворено за схемою **еліптичне речення** → **еліптичне**, але у цьому реченні ми бачимо, як при його відтворенні було випущено прикметник *klein* (маленький), який є означенням до іменника *Mädchen* (дівчинка). III-перекладач відтворив німецьке еліптичне речення в українському перекладі. На відміну від перекладача, III зберіг прикметник *klein* (маленький) в українському перекладі.

3. “*Nun, ich war unterdessen älter geworden und zur Einsicht gekommen, dass ich nicht die nötige Eignung zum Priester besaß.*”

“*Nicht die nötige Eignung?*” [Kellermann, 1975, с. 110];

3. – Ну, я тим часом подорослішав і зрозумів, що не маю схильності до цього.

– Не маєте схильності? [Келлерман, 1990, с. 117].

DeerL: – Ну, я тим часом став старшим і зрозумів, що в мене немає необхідних здібностей для священства.

– Немає необхідних здібностей?

У цьому прикладі еліптичне речення відтворено українською мовою із випущенням прикметника *nötig* (необхідний): *Не маєте Ø схильності*. III-перекладач відтворив німецьке еліптичне речення і не застосовував трансформації випущення в українському перекладі.

Інший приклад відтворення німецького еліптичного речення українською мовою характеризується випущенням цілої низки слів :

4. “*Welch ein schwerer Winter!*” “*Ein geradezu furchtbarer Winter.*” [Kellermann, 1975, с. 469];

4– Яка тяжка зима! – Жахлива! [Келлерман, 1990, с. 441].

DeerL: – Яка важка зима! Просто жахлива зима.

У цьому прикладі еліптичне речення відтворено українською мовою із випущенням прислівника *geradezu* (прямо-таки) та іменника *Winter* (зима): Ø *Жахлива Ø!* Отже, при перекладі на українську мову цього еліптичного речення перекладач відтворив структуру, але не передав експресивності еліптичного речення. III-перекладач відтворив еліптичне речення та зберіг експресивність оригіналу в українському перекладі.

При відтворенні німецьких еліптичних речень в українському перекладі використовувалась перекладацька трансформація **конкретизації** – заміни лексичної одиниці з ширшим значенням одиницею з вузьким значенням. Серед відібраних еліптичних речень та їх перекладів було виявлено лише один випадок використання цієї трансформації :

1. “*Auch das Kind, Doktor?*”;

“*Ich befürchte, es ist nicht zu retten.*” [Kellermann, 1913, с. 214];

1. – Дівчинка теж, лікарю?

– Боюся, її не пощастить урятувати. [Келлерман, 1986, 154].

DeerL: – Навіть дитина, лікарю?;

– Боюся, врятувати її не вдасться.

У цьому реченні слово, що має широке значення *das Kind* (дитина), перекладач передає за допомогою слова *дівчинка*, що має більш конкретне значення. III-перекладач не застосував перекладацької трансформації конкретизації в українському перекладі.

Висновки. Оскільки художній стиль характеризується необмеженістю у використанні синтаксичних стилістичних засобів, образів автора, то переклад не зводиться лише до відтворення слів чи форм, а безпосередньо пов’язаний із перевтіленням думок автора першотвору засобами мови перекладу. Однією з характерних ознак індивідуального стилю німецького письменника Бернгарда Келлермана є широке використання такого засобу синтаксичної стилістичної виразності як еліптичні речення. У романах Б. Келлермана *Тунель* та *Танець смерті* еліптичні конструкції виконують функцію надання експресивності висловлюванню, логічну функцію у реченнях-відповідях та задля уникнення тавтології. Дослідивши структуру еліптичних речень німецького тексту-оригіналу та українських текстів-перекладу, було виявлено, що більшість досліджуваних одиниць зберігають неповноту конструкції у перекладі. Серед 100% (144 речень) еліптичних речень мови

оригіналу 66% (95 речень) були перекладені за допомогою еліптичних речень в українському перекладі. Зауважимо, що перекладачам вдалося передати емоційну виразність німецьких еліптичних речень. При відтворенні еліптичних речень українською мовою перекладачі також вдавалися до перекладацьких трансформацій (заміни – 47% (23 речення), додавання – 43% (21 речення), випущення – 8% (4 речення) та конкретизації – 2% (1 речення). Отже, найбільш частотнішою виявилась перекладацька трансформація заміни 47% (23). На відміну від перекладачів, ШІ-перекладач повністю відтворив німецькі еліптичні речення в українському перекладі, не застосувавши перекладацьких трансформацій. Зауважимо, що у деяких випадках ШІ-перекладачеві не вдалося відтворити емоційність мови оригіналу, яку зберегли перекладачі у своїх перекладах.

ЛІТЕРАТУРА

- Білецький В. Використання штучного інтелекту та інших інформаційних технологій для навчання письмового перекладу. *International Conference on Science, Innovations and Global Solutions (Poland). Futurity Research Publishing*. 2024. Vol.6. P.10-14. URL: <https://futurity-publishing.com/wp-content/uploads/2024/06/Biletskyi-V.-2024.pdf>
- Глушаниця Н., Білоус Н., Войтович О. Перекладацькі трансформації як спосіб адекватного перекладу текстів військової тематики. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 12 (18). С. 836–848.
- Єфімова, О., Жицька, С., Бецько, О., Брасвська, А., Журавель, В. Використання інноваційних технологій для покращення організації навчання та самостійного засвоєння знань з іноземної мови курсантами вищих військових навчальних закладів : Роль онлайн-платформ. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. №4(32), С. 938-951. DOI: 10.52058/2786-5274-2023-14(28)
- Задорожна А. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення еквівалентності перекладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 2, № 27. С. 57–63. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_27\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_27(2)_11).
- Карабан В.І. Переклад наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
- Кияк Т. Р., Огуй, О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.
- Коптілов В. Теорія і практика перекладу : Підручник. Київ : Юніверс, 2002. – 280 с.
- Корунець І. В. Біля витоків українського перекладознавства. Вінниця : Нова Книга, 2008. 512 с.
- Корунець І. В. Вступ до перекладознавства : підручник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
- Маковійчук Л. Штучний інтелект у перекладацькій діяльності. *Філософські виміри техніки (PDT 2022) : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф.* Тернопіль : ТНТУ, 2022. С. 67–68. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39699/2/PDT_2022_Makoviychuk_L-Artificial_intelligence_67-68.pdf
- Олексишина, Л. Г., Вірстюк, І. О. Сучасні особливості здійснення письмового перекладу в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Германістика та міжкультурна комунікація*. 2020. №2, С.129-134. DOI: 10.32999/ksu2663-3426/2020-2-18
- Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: Підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
- Ставчук Н. В. Аналіз трансформацій у перекладі мовних одиниць і конструкцій із емоційно-експресивним забарвленням (на матеріалі творів Рея Бредбері). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2021. № 1. Т. 32 (71). С. 291–295. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-2/50>
- Тимченко Є. П. Порівняльна стилістика німецької та української мов. Вінниця : Нова Книга, 2006. 240 с.
- Черноватий, Л. Проблеми машинного перекладу та його застосування у навчанні майбутніх перекладачів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2022. С. 84-93. DOI: 10.36550/2522-4077-2022-1-202-84-93
- Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. Київ : Академія, 2004. 408 с.
- DeepL Translator. n.d. <https://www.deepl.com> (дата звернення: 19.02.2026).
- Helbig G. *Deutsche Grammatik*. Leipzig : Langenscheidt, 1991. 735 S.
- Mishenko L. A. *Theorie und Praxis des Übersetzens*. Winnyzja : Nowa Knyha, 2003. 176 S.
- Sowinski B. *Stilistik*. Stuttgart : Metzler Verlag, 1991. 384S.
- Švejcjer A. D. *Übersetzung und Linguistik*. Berlin : Akademie Verlag, 1987. 232 S.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Келлерман Б. Тунель / пер. з нім. О.П. Лонгвіненко. Київ : Молодь, 1986. 272 с.
- Келлерман Б. Танець смерті / пер. з нім. К.І. Головацька. Київ : Дніпро, 1990. 507 с.
- Kellermann B. *Der Tunnel*. Berlin : S. Fischer, 1913. 373 S. <https://www.noor-book.com/>

en/ebook-Der-Tunnel-Roman-von-Bernhard-Kellermann-pdf

25. Kellermann B. Totentanz. Weimar, Bibl. Fortschr. Schriftsteller, 1975. 512 S.

REFERENCES

1. Biletskii, V. (2024). Vykorystannya shtuchnogo intelektu ta inshyh informatsiinyh tehnologii dlya navchannya pismovogo pereklady [The use of artificial intelligence and other information technologies in teaching written translation] *International Conference on Science, Innovations and Global Solutions* (Poland). Futurity Research Publishing, 6, pp.10-14. <https://futurity-publishing.com/wp-content/uploads/2024/06/Biletskyi-V.-2024.pdf>
2. Hlushanytsya, N., Bilous, N., & Voytovych, O. (2023). Perekladatski transformatii yak sposib adekvatnogo pereklady tekstiv viskovoï tematyky [Translational transformations as a method for accurate translation of military texts]. *Current Issues in Modern Science*, 12(18), pp. 836-848.
3. Yefimova, O., Zhytska, S., Betsko, O., Brayevska, A., & Zhuravel, V. (2024). Vykorystannya innovatsiinyh tehnologii dlya pokrashchennya organizhatii navchannya ta samostiinogo zhasvoyennya zhan zh inizhemnoi movy kursantamy byshchyh viiskovyh navchalnyh zakladiv: Rol onlain -platform [The use of innovative technologies to improve the organization of instruction and self-directed learning of foreign languages by cadets at higher military educational institutions: The role of online platforms]. *Naukovi ta innovatsiini peredovi tehnologii [Scientific Innovations and Advanced Technologies]*, 4(32), pp. 938-951. DOI: 10.52058/2786-5274-2023-14(28)
4. Zhadorozna, A. (2020). Perekladatski transformatsii yak zhasib dosyagnennya ekvivalentnosti pereklady. [Translational Transformations as a Means of Achieving Equivalence in Translation]. *Aktualni pytannya humanitarnykh nauk [Current Issues in the Humanities]*, 2(27), pp. 57–63. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_27\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_27(2)_11).
5. Karaban, V. I. (2004). *Pereklad naukovoi ta tekhnichnoi literatury. Gramatychni trudnoshchi, leksychni, terminologichni ta zhanrovo-stylistychni problem [Translation of scientific and technical literature. Grammatical, lexical, terminological, and genre- and style-related challenges]*. Nova Knyga.
6. Kyak, T. R., Ohui, O.D., & Naymenko, A. M. (2006). *Teoria ta praktyka pereklady (numetska mova). Pidruchnyk dlya studentiv vyshchyh navchalnyh zhakladiv [Theory and Practice of Translation (German). A Textbook for College Students]*. Nova Knyga.
7. Koptilov, V. (2002). *Teoria ta praktyka perekladu: Pidruchnyk [Theory and practice of translation: A textbook]*. Yuverse.
8. Korunets, I. V. (2008). *Bilya vytokiv ukraïnskoho perekladozhnavsta [The origins of Ukrainian translation studies]*. Nova Knyga.
9. Korunets, I. V. (2008). *Vstup do perekladozhnavstva: Pidruchnyk [The introduction to translation studies]*. Nova Knyga
10. Makoviichuk, L. (2022). Shtuchnii intellect u perekladatskii dialnosti [Artificial Intelligence in Translation. The Philosophical Dimensions of Technology]. *Filosofski vymiry tehniki (PDT 2022) [The Philosophical Dimensions of Technology]: zhb. Materialiv III Mizhnarodnoi naykovo-praktychnoi konferentsii [Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference]*. Ternopil: TNTU. pp. 67-68. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39699/2/PDT_2022_Makoviychuk_L-Artificial_intelligence_67-68.pdf
11. Oleksyshyna, L. H., & Virstyuk, I. O. (2020). Sychasni osoblyvosti zhdiisnennya pismovogo perekladu v Urkaini [Contemporary Trends in Written Translation in Ukrain]. *Naukovii visnyk Khersonskogo derzhavnogo universytetu [Scientific Bulletin of Kherson State University]*. *Seria: Germanistyka ta mizhkulturna komunikatsia [Series: German Studies and Intercultural Communication]*, №2, pp. 129-134. DOI: 10.32999/ksu2663-3426/2020-2-18
12. Ponomariv, O. D. (2000). *Stylistyka sychasnoi ukraïnskoi movy: Pidruchnyk [Stylistics of the Modern Ukrainian Language]*. Navchalna knyga –Bohdan.
13. Stavchuk, N. V. (2021). Analiz transformatsii u perekladi movnykh odynyts I konstruktsii izh emotziino-ekspresyvnym zhabarvlennyam (na materiali tvoriv Reya Bredberi) [An Analysis of Transformations in the Translation of Linguistic Units and Constructions with Emotional and Expressive Connotations (Based on the Works of Ray Bradbury)]. *Vcheni zhapytsky Tavriiskogo natsionalnogo universytetu imeni B.I. Vernadskogo [Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University]*. *Seria: Filologia. Zhurnalistyka [Series: Philology. Journalism]*, № 1, 32(71). pp. 291–295. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-2/50>
14. Tymchenko, Ye. P. (2006). *Porivnyalna stylistyka nimetskoi ta ukraïnskoi mov [Comparative stylistics of the German and Ukrainian languages]*. Nova Knyga.
15. Chernovatii, L. (2022). Problemy mashnogo pereklady ta yogo zhasstosuvannya u navchanni

- maybutnih perekladachiv [Challenges of Machine Translation and Its Application in Training Future Translators]. *Naukovi zhapytsky. Seria: Filologichni nauky [Scientific Notes. Series: Philological Sciences]*. pp. 84-93. DOI: 10.36550/2522-4077-2022-1-202-84-93
16. Shulzhuk, K.F. (2004). *Syntax Ukrainskoi Movy: Gslruchnyk [Syntax of the Ukrainian Language: A Textbook]*. Akademia.
 17. DeepL Translator. (n.d.). <https://www.deepl.com>
 18. Helbig, G. (1991). *Deutsche grammatik*. Langenscheidt.
 19. Mishenko, L. A. (2003). *Theorie und praxis des ubersetzens*. Nowa Knyha.
 20. Sowinski, B. (1991). *Stilistik*. Metzler Verlag.
 21. Švejcer, A. D. (1987). *Übersetzung und linguistik*. Akademie Verlag.
- SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL**
22. Kellermann, B. (1986). *Der Tunnel*. (O. P. Logvynenko Trans.). Molod. (Original work published 1913).
 23. Kellermann, B. (1990). *Totentanz*. (K. I. Golovatska Trans.). Dnipro. (Original work published 1975).
 24. Kellermann, B. (1913). *Der Tunnel*. S. Fischer. <https://www.noor-book.com/en/ebook-Der-Tunnel-Roman-von-Bernhard-Kellermann-pdf>
 25. Kellermann, B. (1975). *Totentanz*. Weimar, Bibl. Fortschr. Schriftsteller.

Дата першого надходження статті до видання: 16.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.05.2026